

1. אמת ליעקב שמות פרשת בא פרק יג פסוק טו

וכל בכור בני אפדה62

כתב בספורנו ז"ל: כדי שיהיו מותרים בעבודת חול עכ"ל. מבואר מדבריו דאילו לא היינו פודין אותו היה נשאר כל ימיו בקדושה. ובאמת לפי זה צריכים אנו להבין מנהגן של ישראל שעושין סעודה ביום פדיון הבן, והלא לכאורה הוא יורד במדרגה, שמקודם היה כולו קודש ועכשיו הותר לעבודת חול, ושמחה זו מה היא עושה גם יש לדקדק בנוסח התפלה שאנו אומרים כשמקבל הכהן דמי הפדיון: ויכנס זה הבן לחיים טובים, לתורה וליראת שמים, יהי רצון שכשם שנכנס לפדיון כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים וכו', דלכאורה מדוע הוצרכנו להוסיף החלק הראשון של הנוסח, ומי סני לנו הנוסח הנאמר בגמרא אצל מילה: "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים" ?לבד, ומדוע הוסיפו נוסח אחר והנראה בביאור הדברים, על פי שהארכתי לבאר לעיל בפרשת בראשית [ב' פ"ד] שיטנו חילוק יסודי בין ישראל לעמים, דהעכו"ם סוברים שהגוף והנשמה הנם שני חלקים בגוף אחד אבל הם אינם מתערבים אחד עם השני, ועיני קדושה שייכים רק אל הנשמה ועיני חול שייכים רק אל הגוף, ולכן הדין הוא שעכו"ם אינם מביאים שום קרבנות חוץ מקרבן עולה, כי אצלם אי אפשר לערב קדושה עם מאכלי הגוף, אבל ישראל סוברים שהגוף והנשמה נתערבו ונתמזגו להיות גוף שלישי והם מקושרים ומאוגדים זה בזה, וכל פעולה היא משותפת משניהם, ולכן בעצרת הכל מודים דבעינן נמי לכם [פסחים דף ס"ח ע"ב], והיינו להראות שבמתן תורה גם הגוף התקדש ויכול לפעול פעולות רוחניות, ועיי"ש שביארנו הענין היטב ולפ"ז אנו מבינים היטב את פעולת פדיון הבן, כי קודם הפדיון באמת הולד הוא קדוש וחי לגמרי בעולם שכולו רוחניות, אבל לא בשביל זה הוריד הקדוש ברוך הוא את הנשמה לגוף האדם, אלא אדרבה, מטרת האדם בעולם הזה היא לחיות חיים של חולין וגשמיות - אבל באופן קדושה ובהתעלות כוחות הנשמה על כוחות הגוף, וזה הוא מה שאנו פועלים בפדיון הבן; אנו מוציאים אותו מעולם שכולו קדושה לעולם שבו הוא צריך לעבוד ולשפר את עצמו עד שחלק הקדושה שבו יתגבר על חלק החולין והוא מתעלה ומתרומם, ולכן שמחה גדולה היא לנו, שעל ידי זה הולד בא לידי תכליתו. ומכיון שעבודה קשה זו, התגברות הגוף על הנשמה, אי אפשר שתעשה בלי יראת שמים, לכן כשפודין את הולד אנו מברכין אותו בברכת יראת שמים, כדי שיזכה להצליח במשימתו, ודו"ק

2. פ ח ד י צ ח ק

5784

ד. ומהלך הדברים כך הוא: גוף הברכה של אשר יצר נוסד על עניני' של הנפש הטבעית, (נקבים נקבים חלולים חלולים, אם יפתח או יסתם) ומצד זה היא מסתיימת מהחתימה של רופא כל בשר. אלא שניתוסף על חתימה זו גם הענין של ומפליא לעשות, מפני שאחרי ברכה זו של אשר יצר באה היא הברכה של אלקי נשמה אשר בנגוד לברכה אשר יצר הנוסדת על עניני' של הנפש הטבעית, נוסדת היא ברכה זו של אלקי נשמה על עניני' של הנפש האלוקית, (נתתה, יצרתה, נפחתה, משמרה וכו') ולכן באים הם המלים הללו של ומפליא לעשות בתור קשר-גשר של שתי הברכות

הללו. וקשר זה מתבטא הוא במלים הללו של ומפליא לעשות, מפני שמפליא הכונה היא שמקשר הגשמי ברוחני. כלומר מדת גדולתו של הקב"ה המתגלית בחבורם של הנפש האלוקית והנפש הטבעית להדדי, עולה היא בנוראותי' על מדת גדולתו של הקב"ה המתגלית בין בעניני' של הנפש הטבעית כשהיא לעצמה, בין בעניני' של הנפש האלוקית כשהיא לעצמה. נוראות זו של חבור הגשמי לרוחני היא היא המהווה את דרגת הפלא (לפי יסודם של דברי הרמ"א הללו מתחזור הוא היטב לאזן שמעת תוכנו של הפסוק: אורך כי נוראות נפילתי, נפלאים מעשיך, ונפשי יודעת מאד.) והרי הפסוק במעשה בראשית של האדם, המשמש מקור לחבור זה של נפש האלוקית לנפש הטבעית הוא הכתוב של ויהי האדם לנפש חי' (דהיינו שעל ידי ההרכבה של ויפח באפיו עם העפר מן האדמה נעשה האדם לנפש חי') ומכיון שדוקא מלים הללו דנפש חי' תרגם אונקלוס לרוח ממללא, למדים אנו כי דוקא המזיגה של נפש האלוקית, ונפש הטבעית היא היא שילדה וחדשה שרשו של כח הדבור. ולעומת אשר כל כחות החיים של האדם נתנים הם להתיחס לאחת משתי הנפשות הנ"ל, הנה כח הדבור מתיחס הוא דוקא למזיגתם של שתי הנפשות לשלימות אחת. ומאירים הם דברי המהר"ל שכתב על זה שאמר משה, ואני ערל שפתים" שמשום ששכלו של משה הי' נבדל מן החומרי להכי הי' ערל שפתים. (בלשונו של המהר"ל, "שכל" הוא כינוי לנפש האלוקית) והיינו שזה שייך לדרגה של משה שהי' בכחית יוצא

ת. התבוננות קרובה בגרעינם הפנימי של הדברים תעמיד אותנו בקרן אורה בתפיסת מדת החרות שנתיהדה לכח הלשון. עד אשר כח הלשון לגבי שאר כחות החיים נחשב הוא כבעל בחירה לגבי מי שאינו בעל בחירה. מפני שסגולת הבחירה צומחת היא על גבי עובדת הכפלות ביצירתו של אדם שנוצר בשני יודין, ונברא גם מן העליונים וגם מן התחתונים. באופן שסגולת החרות של כח הבחירה אינו נמצא בנפש האלוקית כשהיא לעצמה וגם לא בנפש הטבעית כשהיא לעצמה אלא שנמצא הוא דוקא במזיגתן. וממילא נמצא דבשעה שהאדם מדבר והרי הוא משתמש אז בסגולת הצטרפות הנפשות ומזיגתן — ששורה אז עליו ביותר, במיוחד וכמסוים כחת של מדת החרות הכוקעת ועולה מתוך סגולת הצטרפות זו עצמה. וזה הוא שאמרו שאמר הקב"ה מכל צרות אני משמרך ורק מבעל לשון אתה הפמן את עצמך. מדת החרות של האדם מנעת היא לשיא-פסגתה בכח לשונו. ואזן מלים תבחן: ואמנם כוחנת היא האזן השומעת את הנקודה הנ"ל במלים של הכתוב: "מות וחיים ביד לשון". כלומר אף על פי שגם באופן הנהגתם של שאר כחות החיים תלוי' היא ההכרעה בין חיים ומות, מכל מקום מפאת החרות המיוחדת מן הכלל לגבי הכלל של מין האנושי, ויציאה מן הכלל של התקשרות הגשמי ברוחני היא היא תוכנה של מדרגת משה הקרוי, "ערל שפתים". ולא עוד אלא שבהמשך ישר לזה באים הם דברי חז"ל כי אותו הפה שאמר לפני מתן תורה, "לא איש דברים אנכי" אמר לאחר מתן תורה, "ואלה הדברים אשר דבר משה". מפני שעל ידי מתן תורה נתהווה חבור חדש בין עליונים ותחתונים, וכמו שאמרו שעד מתן תורה לא ירדה שכינה למטה ולא עלה אדם למרום, ובשעת מתן תורה יורד השם על הר סיני ומשה עלה אל האלקים. באופן שמצד עצמו של משה היתה המדרגה שלו, "ערל שפתים" מפני ענין התבדלה בין עליונים ותחתונים שהי' בו בעצמו, ורק החבור החדש בין עליונים ותחתונים על ידי מתן תורה הוא שגרם לידי שינוי מדרגת, לא איש דברים" למדרגת, "ואלה הדברים". באופן שגם תפיסתו של המהר"ל במדרגה זו של, "ערל שפתים" מקורה הוא בתרגום אונקלוס הנ"ל, כי כח הדבור הוא תולדות הקשר בין הנפש האלוקית והנפש הטבעית.

כצאתי את העיר אפרוש את כפי אל ה' הקולות יחדלון והברד לא יהי עוד וגו'. וברש"י כצאתי את העיר מן העיר אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה גלולים. ויש להבין למה במכת צפרדע כתיב ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה וגו'. וכן במכת ערוב כתיב ויאמר משה הנה אנכי יוצא מעמך והעתרתי אל ה' וכן במכת ארבה ויצא מעם פרעה ויעתר אל ה', דבכל אלו משמע מיד בתוך העיר, ולמה ישתנה הדבר במכת ברד:

ונראה דהנה יש לדקדק דבמכת ברד כתיב נטה את ירך על השמים פירש"י ומדרש אגדה הגביהו הקב"ה למשה למעלה מן השמים. ויש להבין למה לא פירש כן במכת חושך דכתיב נמי נטה ירך על השמים שהגביהו למעלה מן השמים:

ונראה דהנה במכת ברד כתיב ואש מתלקחת בתוך הברד, וברש"י נס בתוך נס האש והברד מעורבין והברד מים הוא, ולעשות רצון קונם עשו שלום ביניהם, פירוש שהופיע כח עליון שהוא למעלה מהתחלקות אש ומים, והיו מתבטלין ממחלקותם. והנה שמים אמרו ז"ל (ב"ר פ' ד') שהם מאש ומים פתוכין זה בזה, והיינו שמאיר עליהם אור גדול עליון למעלה מהתחלקות אש ומים, עד שאש ומים מתבטלין אליו, ע"כ יכולין לדור בכפיפה אחת. וע"כ פירש בהא דנטה ירך על השמים, היינו להוריד המכה ממקום עליון זה, שגם השמים שהם אש ומים מתבטלין אליו, ומוכן שהוא למעלה מהשמים, ע"כ פירש שהקב"ה הגביהו למשה למעלה מן השמים כדי שיוריד המכה משם. אבל במכת חושך אין בו ענין זה, ע"כ לא פירש בו זה, כי לאו מלישנא דכתוב דייקו רבותינו ז"ל כן, אלא ביודעם הענין שכן הוא פירשו כן:

והנה בהא דלא התפלל בתוך הכרך לפי שהיא מלאה גלולים, יש להבין למה מעכב זה בעד התפלה, מ"ש מצואה דכתיב (דברים כ"ג) והי' מחניך קדוש ומ"מ בכיסוי תליא מילתא וגלולים מעכבים אפי' מבית לבית בכל העיר. ועוד הרי אנו שרויין בין העמים עובדי ע"ז ולא מצינו שאסורה עלינו התפלה, ומפורש בכתוב (מלכים א' ח') בתפלת שלמה המלך ע"ה ושבום שוביהם אל ארץ האויב רחוקה או קרובה וגו' והתחננו אליך בארץ שוביהם וגו' והתפללו אליך דרך ארצם וגו' הרי כי התפלה ישנה בגלות אף שמלאה גלולים:

אך נראה דשאני תפלה זו של משה במכת הברד, באשר כל מכת הברד באה ממקום עליון הכולל כל הפכים, ע"כ לסלק זו המכה נמי הי' צריך להגיע בתפלתו כ"כ למעלה מכל הפכים, ע"כ היתה מזיקה לזה ע"ז אף שאיננה אתו בבית, אלא שהיא אתו בעיר שהיא כלל אחד. וכן מצינו נמי במאמר החודש הזה לכם שהי' בארץ מצרים ולא בתוך הכרך מפני שהיא מלאה גלולים, כי דיבור חמור כזה הפיח רוח חיים חדשים ממקור החיים בלב ישראל כמו שהגדנו בזה באריכות במקום אחר, ע"כ הזיקה נמי ע"ז שהיא בכלל העיר. אבל שאר התפלות וכן תפלת משה במכות צפרדעים ערוב ארבה שלא הי' בהם ענין זה לא הזיקה ע"ז שהיא בתוך העיר:

**** Please treat this text with respect / Responsa Project Bar Ilan University ****